

Befria kyrkan från den administrativa överbyggnaden!

Vad händer när församlingar slås ihop till större enheter? När församlingsbegreppet inte primärt uttrycker den lokala gemenskapen utan i stället ekonomiska enheter? Vad händer med församlingarna när de slås ihop till storpastorat?

Under senare år har en förskjutning skett i synen på vad kyrkan och hennes uppgift är. En orsak är att större enheter kräver större överbyggnad, att organisationen inte blir slimmad utan tvärtom får växtvärk. Kyrkoherden som tidigare hade sin huvudarbetsplats vid altare och predikstol, även om skrivbordsjobbet också krävde sitt, har nu i många pastorat fått kapitulera från sina prästerliga uppgifter. Tiden räcker inte till. Administrationen tar mer tid. Centrala kanslier tvingar kyrkoherdarna att prioritera arbetsledning, ekonomi, miljöfrågor och andra byråkratiska uppgifter framför det prästerliga. Kyrkoherdarna blir mer chefer än herdar. För när inte församlingens grundläggande uppgifter, gudstjänst, undervisning, diakoni och mission, präglar ledningens vardag förskjuts lätt fokus för vad som är viktigt.

Ändå sammanfattar Svenska kyrkans kyrkoordning (KO) vad kyrkan och dess uppgift är. Den är en vägvisare och ett korrelat för allt vad Svenska kyrkan gör från kyrkomötesbeslut ner till iordningsställande av kyrkkaffelista. Gång på gång behöver vi lite tjatigt påminnas om det självklara som KO formulerar det: »Svenska kyrkan framträder lokalt som en församling. Denna är den primära enheten inom kyrkan. Församlingens grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission.» Men det stannar inte där, utan det sägs tydligt att syftet är »att människor ska komma till tro på Kristus och leva i tro, en kristen gemenskap skapas och fördjupas, Guds rike utbreddas och skapelsen återupprättas. Allt annat som församlingen utför är stöd för och en konsekvens av denna grundläggande uppgift» (kap. 1, § 1).

Detta är inte bara stora ord utan ett svindlande uppdrag som lagts på hela Svenska kyrkan att förverkliga i församlingarna – att leda människor till omvändelse och tro på Kristus. Det är befriande att åtminstone KO är klar om detta. Det är mindre befriande, för att inte säga djupt oroande, att »allt annat som församlingen utför är stöd för och en konsekvens av denna grundläggande uppgift» kommit att bli det mest prioriterade. Kyrkskeppet har fått slagsida.

Svenska kyrkan är uppbyggd av församlingar, av människor som samlas kring en kyrka som en kristen gemenskap. Varje församling ryms i Kristi kyrka och hela kyrkan framträder i sin fullhet i varje församling. I den lokala enheten ryms den stora kyrkan, för kyrkans byggstenar är människor som tillhör Kristus. Församlingen är Kristi kropp i världen. Pastorat och nationell nivå är till för att hjälpa församlingarna att vara kyrka.

Ändå blir den identiteten nästan skugglik när de stora pastoraten alltmer liknar kommunala förvaltningar. Under senare år har NPM – New Public Management – ett samlingsbegrepp för reformer inom den offentliga sektorns organisation och styrning, fått genomslag även i kyrkans sammanhang. NPM kallas på svenska »resultatstyrning» och lanserades av Christopher Hood i början av 90-talet. Metoden vill göra allt mätbart för att öka effektiviteten. Genom att mäta all verksamhet kan ledning och politiker på distans kontrollera dess kvantitet och kvalitet.

NPM har fördelar, men kan vara förödande i sådant som inte går att mäta. Antalet deltagare i en gudstjänst kan mätas, men inte människors tro. Hur många samtal diakonen har kan mätas, men inte vad som sägs och sker i de hjälpsökande. Det som verkligen är Guds rike går inte att mäta. Det byggs i relationer mellan människor och med Gud.

Trots det växer administrationen i Svenska kyrkan. Det som kan mätas dominerar över det omätbara, som är det väsentliga. Församlingsmedarbetare, såväl anställda som ideella, vittnar om hur kontroll, statistik och pappersprodukter med visioner, handlingsplaner, utvärderingar och målskrivningar blir det viktiga och tar utrymme från det avgörande. I all kontrollerande och strukturerande välvilja uppifrån försvinner glädjen och handlingskraften på gräsrotsnivå.

Biskopen i Växjö stift, Fredrik Modéus, efterlyser en förenkling för den som har formellt ledarskap, för att tid och kompetens ska kunna frigöras till missionsuppdraget (Kyrkans Tidning nr 35/2021). Till årets kyrkomöte motionerar han om en förenklingsutredning. Initiativet är bra och viktigt. Kyrkan behöver ledare som finns mitt i församlingens liv. Bara så kan de leda en kyrka till att vara något annat och något mer än en religiös variant av vanlig kommunal förvaltning.

Kyrkan behöver inte om och om igen uppfinna sin identitet och sin funktion. Den är redan given. Däremot behöver hon ständigt slå vakt om den. Modéus skriver i sitt herdabrev En kyrka värd namnet (2021): »Kyrkan byggs underifrån och inifrån, den är ansikten och relationer, kropp med sårbar hud. Kyrkans hjärta finns där Ordet förkunnas, sakramenten förvaltas, bönen lever och där människor bryr sig om varandra. I gudstjänsten äger det rum som gör kyrkan till kyrka. Det behövs en lokal församlingsväckelse i Svenska kyrkan, inte ett förstärkt koncerntänkande».

De senaste decennierna har det skett en mer eller mindre medveten förskjutning från att vara församlingar till att bli service för existentiella tjänster. Församlingen identifieras med de anställda. Prästen lever inte längre med i församlingen. Församlingslivet består av de aktiviteter som de anställda inbjuder till. Gudstjänstlivet krymper till att bli en del av all annan verksamhet. Många samlingar blir bara underhållning och trivsel. Att vissa församlingar försöker svara mot omvärldens förväntningar genom tidsbundna certifieringar, temagudstjänster och allmän hjälpverksamhet är exempel på detta.

Till detta kommer den växande oproportionerliga administrativa överbyggnaden. Det görs mycket och det görs ordentligt, men det skaver. Svenska kyrkan riskerar att förlora sin identitet och kallelse, det som kyrkoordningen anger: fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Och allt detta syftar till att människor ska komma till tro på Kristus, leva i tro och en kristen gemenskap skapas.

Kyrkans erfarenhet lär oss att det är genom att avstå och förenkla som perspektiven klarar och riktningen blir tydligare. Svenska kyrkans framtid ligger i att hitta tillbaka till ett församlingsliv bortom kyrkostrukturen med ett ledarskap som delar församlingslivet och ett församlingsliv som präglas av bön och undervisning, tillbedjan och omsorg. När de analyser som görs utifrån mätningar talar om kris och medlemstapp, talar kyrkans erfarenhet om den möjlighetens mylla varur verkligt kristenliv kan växa.